

Прокуратура України
ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

вул. Різницька, 13/15, м. Київ, 01011

факс: 280-26-03

01.04.2021 № 20/2-101ВИХ-21

На № _____ від _____

**Заступнику
Міністра юстиції України
Висоцькій О.В.**

В К А З І В К А

**щодо додержання встановлених законодавством
порядку та умов тримання засуджених в установах
Державної кримінально-виконавчої служби України**

Офісом Генерального прокурора із залученням спеціалістів перевірено стан додержання законів та дотримання прав засуджених у державній установі «Бердянська виправна колонія (№ 77)» (далі – ВК № 77).

Під час перевірки встановлено низку порушень вимог Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та іншого законодавства, що регулює питання організації матеріально-побутового забезпечення, проведення соціально-виховної роботи, порядку застосування стягнень тощо.

Усупереч вимогам ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», ст.ст. 107, 115 КВК України адміністрацією ВК № 77 у відділеннях соціально-психологічної служби (далі – відділення) не забезпечено додержання прав засуджених на належне матеріально-побутове забезпечення, а саме на приватність і особистий простір.

Зокрема, при заповнюваності установи менш ніж на третину (287 засуджених на 947 місць) майже у всіх житлових приміщеннях відділень наявні двоярусні ліжка (у кількості 54 одиниці на 108 місць), а більшість інших ліжок розташовано майже впритул одне до одного.

Засуджені перебувають у неоднакових умовах через різну наповнюваність житлових приміщень. Найгірші умови у першому та другому відділеннях, де спальні місця засуджених розташовані в одній великій секції, розрахованій на 70 місць. За таких обставин понад 120 засуджених, або 45 %, перебувають у щільно наповнених спальних приміщеннях.

Ситуація також ускладнюється тим, що у порушення вимог ст. 20 Кодексу цивільного захисту України впродовж декількох років в установі не вирішено низку питань щодо забезпечення протипожежної безпеки,

Офіс Генерального прокурора
№20/2-101ВИХ-21 від 01.04.2021

насамперед обладнання системою протипожежного захисту, вогнегасної обробки дерев'яних конструкцій, належного стану кран-комплектів у штабному приміщенні тощо, про що зазначено в акті обстеження виправної колонії Бердянського МРУ ГУ ДСНС України від 11.03.2021, який надано керівництву ВК № 77. Неусунення зазначених порушень може призвести до надзвичайних подій з людськими жертвами.

Сформована практика розміщення та матеріально-побутового забезпечення засуджених не відповідає міжнародним стандартам, зокрема Європейським пенітенціарним правилам, у п.п. 4, 5 ч. І яких визначено, що життя у місцях позбавлення волі повинно, наскільки це можливо, бути наближене до позитивних аспектів життя в суспільстві, утримання в'язнів в умовах, що порушують їхні права людини, не може бути виправдано нестачею ресурсів.

Усупереч вимогам ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» у ВК № 77 не створено умов для належного виробничого процесу під час випікання хліба та приготування їжі, які повинні відповідати санітарним правилам та вимогам гігієни.

Так, виявлено низку порушень, пов'язаних з експлуатацією вентиляції, холодильної камери, зберіганням продуктів харчування, якістю питної води, яка використовується в технологічному процесі, контролем якості готової продукції за мікробіологічними показниками тощо.

Розпорядок дня ВК № 77, схвалений її керівником, не відповідає вимогам п. 1 розділу VI Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст) від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП), оскільки містить надмірно регламентовані обов'язкові заходи, у тому числі не передбачені ПВР УВП та типовим розпорядком дня, зокрема роботи з благоустрою (у 2 випадках). За наявності цих заходів у розпорядку дня є ризики підміни ними на постійній основі зазвичай оплачуваної роботи.

Крім того, у розпорядку дня не визначено періоду часу перебування на навчанні, порушено хронологію проведення необхідних заходів, таких як ранкова перевірка, яку доцільно проводити до сніданку та розводу на роботу. Необхідно також збільшити час, відведений на телефонні розмови, як це визначено у додатку 8 до ПВР УВП, а також передбачити вільний час у вихідні та святкові дні більш ніж один раз на день, а не лише ввечері, після 19 години.

Зазначені зміни є актуальними з огляду на необхідність гуманізації та скарги засуджених, висловлені під час перевірки, щодо недостатності часу для телефонних розмов із рідними, що є однією зі складових їх ресоціалізації.

Усупереч вимогам ст. 134 КВК України у низці випадків стягнення накладаються на засуджених без з'ясування всіх необхідних обставин вчиненого порушення вимог режиму.

Наприклад, 15.02.2021 на засудженого . накладено стягнення у вигляді поміщення до дисциплінарного ізолятора на 3 доби за користування мобільним телефоном. Однак висновок про проведення

службового розслідування для з'ясування обставин потрапляння до установи телефону складено та затверджено керівником установи лише наступного дня. До матеріалів долучено медичну довідку про можливість за станом здоров'я відбувати стягнення невідв'язної форми.

У деяких випадках накладаються стягнення, не передбачені законодавством. Зокрема, до засудженого постановою від 13.07.2020 застосовано стягнення у вигляді виховної бесіди за недотримання ним форми одягу. Вказаний захід стягнення не передбачено ст. 132 КВК України.

Практика умовно-дostroково звільнення засуджених від відбування покарання не відповідає вимогам ст. 154 КВК України та ст. 81 КК України.

Так, у 2019–2021 роках комісією установи за результатами розгляду матеріалів відмовлено засудженим у достроковому звільненні у кожному другому випадку. При цьому не враховуються їх позитивні характеристики, тяжкість вчинених злочинів, застосування заохочень і відсутність стягнень.

Наприклад, засудженому за ч. 2 ст. 190, ч. 2 ст. 185 КК України 12.01.2021 відмовлено у достроковому звільненні за ст. 81 КК України, незважаючи на позитивну характеристику, відсутність стягнень та наявність заохочення. Водночас обґрунтування у протоколі рішення комісії № 1 підстав відмови є формальним та не відповідає наданій засудженому позитивній характеристиці та наявному заохоченню.

Надалі засуджені звертаються безпосередньо до суду та звільняються умовно-дostroково в порядку ст.ст. 537–539 КПК України. У 2019–2021 роках судом задоволено 8 таких заяв засуджених, що свідчить про недоліки в організації цієї роботи та необхідність більш ретельного з'ясування особи засуджених.

Усупереч вимогам ст. 127 КВК України, розділу XVIII ПВР УВП, розділу II Положення про самодіяльні організації засуджених до позбавлення волі, затвердженого наказом Мін'юсту від 04.11.2013 № 2300/5, **на посади голів ради колективу засуджених і водночас старших днювальних призначено осіб, які допускали порушення вимог режиму та на яких неодноразово накладалися стягнення (засуджені**

). Зазначене також стало можливим унаслідок того, що подання на кандидатури голів ради колективу засуджених складаються без обґрунтування характеристики вказаних осіб і підстав для їх обрання.

Такий стан може призвести до негативного впливу одних засуджених на інших і потребує вжиття додаткових заходів щодо запобігання передання їм контрольних функцій адміністрації установи, про що зазначається у доповіді Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – ЄКПТ) від 06.11.2020.

Усупереч вимогам ст.ст. 3, 3-1, 12 Закону України «Про оплату праці», ст. 118 КВК України праця засуджених оплачується у розмірах, нижчих від законодавчо встановленого мінімуму, та без додержання низки норм оплати

праці. Вказані порушення стали можливими унаслідок неповного обліку та табелювання робочого часу засуджених, без урахування реальної тривалості роботи, вихідних, святкових днів та особливостей виробничого процесу.

Зокрема, під час опитування засуджених кухарів встановлено, що в їдальні вони працюють по 7–8 годин на день (з 6 год 30 хв до 14 год). Проте у таблиці обліку робочого часу за лютий 2021 року їм оплачується лише 2 години на день і 20 днів на місяць (0,25 % ставки), що вочевидь є недостатнім з урахуванням обсягу робіт та повного циклу приготування їжі майже на 300 засуджених. Представники адміністрації та засуджені підтвердили, що кухарі працюють у три зміни (у т.ч. у нічний час), однак у таблиці йдеться лише про двох кухарів.

З пояснень пекаря також відомо, що тривалість його щоденної робочої зміни становить 9 годин (з 6 год 30 хв до 16 год), хоча у таблиці зазначено лише 4 години. Водночас у вихідні та святкові дні робота працівників не табелюється, незважаючи на безперервність виробничого процесу.

Викликає також сумніви достовірність обліку робочого часу, роботи у вихідні та святкові дні інших працівників (робітника з обслуговування лазні, підсобного робітника, робітника їдальні, робітника з нагляду за тваринами), яким табелюється лише незначний період робочого часу – від 1 до 2 годин на день і лише 20 днів на місяць. Загалом у їдальні, як встановлено Держспоживслужбою, фактично працює 18 осіб, однак заробітну плату відповідно до штатного розпису отримують лише 5 осіб.

За таких умов нарахована місячна заробітна плата працівників їдальні є штучно заниженою та становить від 750 до 1500 грн, пекаря – 3000 грн. Разом з тим у виправних колоніях в інших регіонах, наприклад у Вінницькій ВК № 86, засуджені оформлені на 0,75 % ставки кухаря та отримують у тричі вищу заробітну плату (4500 грн), у Харківській області в Диканівській ВК № 12 – у 4 рази (6000 грн), що свідчить про експлуатацію праці засуджених у ВК № 77.

Крім того, окремі роботи з благоустрою за їх характером і тривалістю безпідставно не віднесено до оплачуваних робіт. Так, щоденна робота засудженого у майстерні з ремонту взуття (5–6 годин на день) має бути віднесена до оплачуваних, як, зокрема, і робота у лазні, яка оплачується.

Усупереч вимогам ч. 3 ст. 119 КВК України адміністрацією ВК № 77 роботу засуджених організовано з численними порушеннями правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, встановлених законодавством про працю.

Так, за висновками залучених спеціалістів з охорони праці, не забезпечено належного утримання, експлуатацію та обслуговування електроустановок, обладнання у котельні, майстернях і на виробничих дільницях, не дотримується техніка безпеки при виконанні робіт, не ведеться необхідна документація тощо.

Вивченням інформації про стан сплати засудженими коштів за виконавчими листами встановлено, що у 2018–2021 роках звільнилося 7 засуджених, які не сплатили жодної гривні у рахунок відшкодування шкоди та аліментів, а 22 засуджених погасили їх незначну частину, що свідчить про неналежне виконання адміністрацією ВК № 77 покладених законодавством завдань, насамперед ст. 118 КВК України.

Таким чином, у 2018 році за виконавчими листами звільненими засудженими безповоротно не відшкодовано за позовами, у тому числі аліменти, понад 1,1 млн грн, у 2019 – 250 тис. грн, у 2020 – більш ніж 650 тис. грн, у 2021 – 26 тис. гривень.

Стан виконання зауважень і рекомендацій, наданих органам Мін'юсту та керівництву ВК № 77 за результатами попередніх візитів і перевірок, є незадовільним.

Насамперед викликає суттєві зауваження повнота виконання рекомендацій ЄКПТ щодо діяльності ВК № 77, викладених у доповіді від 06.11.2020 (далі – доповідь), більшість з яких фактично не реалізовано.

Так, доповідь направлено Мін'юстом до Офісу Генерального прокурора 21.12.2020, проте лише через місяць (20.01.2021) її отримано у ВК № 77. Доповідь надіслано Південно-Східним міжрегіональним управлінням з питань виконання кримінальних покарань Мін'юсту (далі – міжрегіональне управління), яке її також отримало зі значним запізненням (12.01.2021).

Як наслідок, керівництво установи, маючи дуже обмежені строки виконання, тобто лише 5 днів, належно не виконало визначені міжрегіональним управлінням завдання про вжиття заходів щодо недопущення аналогічних порушень у майбутньому та надання пропозицій з удосконалення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України. За підписом колишнього керівника установи 25.01.2021 надано формальну відповідь про опрацювання та взяття до уваги доповіді ЄКПТ (без жодної інформації про вжиті заходи).

Направлена 27.01.2021 міжрегіональним управлінням до Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Мін'юсту інформація про виконання рекомендацій ЄКПТ також має формальний характер. Зокрема, у ній йдеться про численні візити представників різних органів до ВК № 77 та лише на підставі цього робляться висновки про відсутність жорстокого поводження із засудженими.

Разом з тим у вказаній інформації відсутні відомості про заходи, вжиті на виконання рекомендацій ЄКПТ (п.п. 36, 37, 40 доповіді), зокрема щодо:

- вирішення елементарних побутових проблем засуджених (порушення норм приватності та особистого простору в жилих приміщеннях);
- підвищення рівня підготовки персоналу установ та перегляду його укомплектованості;
- зменшення залежності працівників установ від «чергових засуджених» при здійсненні контролю щодо засуджених;
- використання відеозаписів з метою запобігання можливим зловживанням у використанні надмірної сили з боку персоналу пенітенціарних установ тощо.

Перевіркою Офісу Генерального прокурора підтверджено більшість зазначених порушень прав засуджених, виявлених у ВК № 77 під час візиту ЄКПТ і досі неусунутих, незважаючи на те, що низка з них не потребувала значних матеріальних витрат.

Аналогічно у ВК № 77 належно не виконано рекомендації Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за результатами візиту 26.02.2020–27.02.2020, що підтверджується повторно виявленими Офісом Генерального прокурора порушеннями, зокрема щодо порушення прав засуджених на приватність, неповноти фіксації тілесних ушкоджень у засуджених, незаконного використання їх праці, можливого делегування функцій персоналу установи засудженим (аркуші звіту 7–9, 14, 17).

Наведені порушення законодавства та недоліки стали можливими внаслідок неналежної організації діяльності виправної колонії керівництвом і працівниками відповідних підрозділів ВК № 77, неправильного тлумачення та практичного застосування вимог законодавства, міжнародних стандартів щодо дотримання прав засуджених. Водночас відомчий контроль міжрегіонального управління Мін'юсту за діяльністю виправної колонії є малоефективним. Як наслідок, дієвих та системних заходів щодо усунення численних порушень прав людини у ВК № 77 досі не вжито.

Ураховуючи зазначене, керуючись ст. 22 КВК України, ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»,

В И М А Г А Ю :

1. Вжити комплекс вичерпних заходів щодо усунення виявлених порушень законодавства, причин та умов, що їм сприяли.

2. Вирішити питання про:

- відповідальність керівних та інших службових осіб виправної колонії, міжрегіонального управління, які допустили порушення закону та тривалий час не вживали заходів для їх усунення, у тому числі після отримання рекомендацій СКПТ і Омбудсмана;

- скасування постанови від 13.07.2020 про накладення стягнення на засудженого

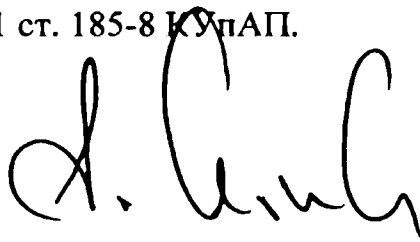
- скасування ухваленого рішення комісії, повторний та належний розгляд питання про умовно-дострокове звільнення засудженого

3. Про результати розгляду вказівки та вжиті заходи у місячний строк поінформувати Офіс Генерального прокурора.

Частиною 4 статті 26 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що письмові вказівки прокурора є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.

Невиконання посадовою особою законних вимог прокурора тягне відповідальність, передбачену ч. 1 ст. 185-8 КУпАП.

**Заступник
Генерального прокурора**

Г. Мамедов